

2/6/85

ΕΛΕΥΘΕΡΑ

2/6/85

Η ελληνική Αριστερά τώρα και μετεκλογικά

Η ΠΟΛΩΣΗ είναι αναμφισβήτητο το βασικό χαρακτηριστικό αυτών των εκλογών. Πόλωση που χαρακτηρίζει όχι μόνο τις σχέσεις ΠΑΣΟΚ - Νέας Δημοκρατίας (και αντανάκλα, σε μεγάλο βαθμό, και κοινωνική πόλωση), αλλά και τις σχέσεις ΠΑΣΟΚ και παραδοσιακής Αριστεράς (ΚΚΕ και ΚΚΕ εσωτ.).

Κι όμως, αυτή η πόλωση στο χώρο της Αριστεράς - που μεταφράζεται σε αφορισμούς, απαράδεκτες οξύτητες και σχηματικές απλουστευτικές και άρα αποπροσανατολιστικές αντιπαράθεσεις - έρχεται στην πιο ακατάλληλη στιγμή. Στη στιγμή ακριβώς που προβάλλει, επιτακτικότερα παρά ποτέ, η αναγκαιότητα της ενότητας και της κοινής πορείας προς την κατεύθυνση ριζικών μετασχηματισμών στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, σε όλα τα επίπεδα: την οικονομία, τους πολιτικούς θεσμούς και την ιδεολογία.

● Η απομάκρυνση του Καραμανλή (που βρίσκεται σύμφωνα και τα τρία κόμματα) είναι μια κίνηση που έχει ως έσοδό της - ανεξάρτητα από προθέσεις - μια δυναμική ρήξη στο πολιτικό οικοδόμημα του αστικού συστήματος εξουσίας, με ακροσμέτρητες προς το παρόν συνέπειες στην εξέλιξη των πολιτικών μας πραγμάτων. Και απαιτείται μια συντονισμένη και προσεκτική πορεία όλων των δυνάμεων της Αριστεράς, ώστε να αξιοποιηθεί σωστά. Να αποτελέσει, δηλαδή, αφετηρία ευρύτερων δημοκρατικών μετασχηματισμών, χωρίς όμως να δημιουργηθούν κραδασμοί στις εθνοκρατικές ισορροπίες της μεταπολιτευτικής περιόδου (στη διάρκεια της οποίας η παγίωση της λειτουργίας των θεσμών της αστικής δημοκρατίας είναι αναμφισβήτητο μια σημαντική πρόοδος σε σχέση με το παρελθόν).

Η ΟΛΟΜΕΤΩΠΗ και σκληρή επίθεση της Δεξιάς - που οργανώνει τις ταξικές και πολιτικές συμμαχίες της ανανεώνει τον πολιτικό της λόγο και, προβάλλοντας το νεοφιλελευθερισμό της (και ότι αυτός συνεπάγεται) ανοίγει τα χαρτιά της και δείχνει ξεκάθαρα τις επιλογές της και τους στόχους της για το χτύπημα του λαϊκού κινήματος - χρειάζεται απάντηση συνολική, συγκροτημένη και αποτελεσματική, από όλες τις προοδευτικές δυνάμεις της χώρας μας. Απέναντί ο' αυτήν την αναγκαιότητα η Αριστερά αντιπαράθετεί σήμερα τη διάσπαση της και αναλώνεται σε εξάρσεις κομματικού πατριωτισμού και σε αυτάρκες αυτοπεριβαλλόμενες δυνάμεις συνέπειας, ανανεώσεως και αγωνιστικότητας.

Δεν αρνείται βέβαια κανείς ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές, αλλά και ειδικότερα σημεία τριβής. Και κάθε πλευρά έχει να αντιπαράθεσει τα επιχειρήματά της για επιθετικότητα ή έλλειψη κατανόησης από την άλλη πλευρά.

Γιατί, αν η αποστασιοποίηση είναι λίγο από την προεκλογική συγκυρία και τις επιμέρους σκοπιμότητες και οι αναγκαιότητες που προκύπτουν από αυτήν, δεν μπορεί παρά να υπάρχουν και σημεία προσέγγισης στην προοπτική της αναζήτησης μιας κοινής γλώσσας, που θα βοηθήσει στη διαμόρφωση των όρων μιας κατ' αρχήν ενότητας, στην κοινωνική αλληλεγγύη και στην κομματική βάση της Αριστεράς. Και αυτή είναι η απαραίτητη κατά την άποψή μου προϋπόθεση, για την οποία

παραπέρα συνεργασία και ενότητα.

Προς την κατεύθυνση λοιπόν μιας τέτοιας αναζήτησης γενικών και ειδικότερων όρων κοινής γλώσσας και συμπόρευσης θα προσπαθήσουμε να κινηθούμε στη συνέχεια.

Α. ΓΕΝΙΚΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ενότητας θα μπορούσαν να αποτελέσουν κυρίως κάποιες γενικές θέσεις για το χώρο της Αριστεράς, κάποιες απόψεις και προβληματισμοί που διατρέχουν όλο το φάσμα της και διατυπώνονται ολόένα και συχνότερα σε κομματικές συναντήσεις και ιδιωτικές συζητήσεις (όταν δεν επικρατεί ο κομματικός πατριωτισμός ή ο προσωπικός δογματισμός).

● Σαν πρώτος γενικός όρος ενότητας προβάλλει η αναγκαιότητα αναγνώρισης της πολυφωνίας και του πλουραλισμού, ως συστατικών στοιχείων του σοσιαλισμού που για να υπάρξει δεν μπορεί παρά να είναι δημοκρατικός. Πρόκειται, σε τελευταία ανάλυση, για την αναγνώριση ότι κανείς δεν κατέχει το μονοπώλιο της αλήθειας, ότι κανείς δεν είναι σφαγιδοφύλακας της Αριστεράς, ότι κανείς δεν μπορεί να διεκδικεί κατ' αποκλειστικότητα αυτό που ο ίδιος ο Μαρξ αρνήθηκε για τον εαυτό του: τη μαρξιστική του αυτο-επιβεβαίωση. Στη σύνθεση σημερινή πραγματικότητα, την τόσο πολύπλοκη και αντανάκλα, η Αριστερά έχει ανάγκη το διάλογο και τη διαφορετική άποψη περισσότερο παρά ποτέ...

● Ο δεύτερος όρος, στενά δεμένος με τον πρώτο, αναφέρεται στην αναγκαιότητα σοβαρής **ενοποίησης** - χωρίς συνθηματολογίες και χωρίς μαζικισμούς - με τα προβλήματα που θέτει η σημερινή συγκυρία, σε σχέση με τις αντικειμενικές συνθήκες αλλά και τις υποκειμενικές δυνατότητες για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό. Πρόκειται ουσιαστικά για την αναγκαιότητα να περάσει η ελληνική Αριστερά στη φάση της ωριμότητάς της, να αρθεί στο ύψος των απαιτήσεων των καιρών και να προσπαθήσει να ξεπεράσει - στο μέτρο του δυνατού - προκαταλήψεις, έλλειψες και αδυναμίες (που βρίσκονται βέβαια σε συνάρτηση και με τις συνολικές αδυναμίες και ιδιομορφίες της ελληνικής κοινωνίας).

Β. Οι ειδικοί όροι της ενότητας αναφέρονται στον τρόπο της επιμέρους αξιολόγησης των κομματικών φορέων της Αριστεράς, αλλά και ενός χώρου με ιδιαίτερη σημασία, του χώρου των «ανένταχτων» της Αριστεράς. Συγκεκριμένα:

● Το ΠΑΣΟΚ, για να ξεκινήσουμε από τα καθ' ημάς, είναι ένα σύνθετο, πολύπλευρο και πολύπλοκο πολιτικό φαινόμενο, που δεν καθαρίζει κανείς εύκολα μαζί του με αφορισμούς (π.χ. «λαϊκιστικό», «περιονικό» κίνημα, «μικροαστικό κόμμα», «αστικό κόμμα» κ.λπ.) ή με απλουστεύσεις και σχηματοποιήσεις (π.χ. «ΠΑΣΟΚ = Αριστερά», «ΠΑΣΟΚ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΩΤΗΡΕΛΗ

= Παπανδρέου», «Τι ΠΑΣΟΚ η Νέα Δημοκρατία» κ.λπ.).

Γιατί το ΠΑΣΟΚ, με τις όποιες ιδιορρυθμίες, αδυναμίες και αντιφάσεις του, αλλά και με τη δυναμική του, αποτελεί τον κορμό του προοδευτικού κινήματος στη χώρα μας: έχει την πρωτοβουλία των κινήσεων ο' ολοκλήρωτη τη μεταπολιτευτική περίοδο - κατέφερε, σε σημαντικό βαθμό, να συνθέσει πολιτικά πολλές τάσεις του λαϊκού κινήματος με διαφορετικές καταβολές και βιώματα. Εξέφρασε τον πολιτικό και κοινωνικό ριζοσπαστισμό των μαζών και μπόρεσε να γίνει η βασική πολιτική έκφραση της κοινωνικής βάσης της Αριστεράς, κινητοποιώντας και οργανώνοντας αδρανείς κοινωνικές δυνάμεις σε μια προοπτική δημοκρατικού δρόμου για το σοσιαλισμό. Εξέπασε τον αυτοκομμουνισμό στην Ελλάδα και τον έφερε στο λόγο της Αριστεράς. Οι λέξεις σοσιαλισμός, κοινωνικοποίηση, αυτοδιαχείριση έγιναν καθημερινή κοινότητα (έστω και αν αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι είναι και συνειδητό, ενώ εξάλλου η Αριστερά έπαινε να θεωρείται μαρξιστική). Κι αυτή η θετική συμβολή του ΠΑΣΟΚ, όχι μόνο αναγνωρίστηκε από τον Ελληνικό Λαό, αλλά τονίστηκε, παρά τις όποιες επιφυλάξεις τους, και από αρκετούς γνωστούς διανοούμενους της Αριστεράς στη χώρα μας (μεταξύ των οποίων και κάποιον που συχνά έγιναν και γίνονται σημείο αναφοράς, όπως ο Πουλαντζάς καλύτερα, ο Μάνεσης και ο Τσουκαλάς πιο πρόσφατα).

Σε επίπεδο, κυβερνητικού έργου είχαμε μια οικονομική πολιτική που για πρώτη φορά στηρίζεται σε δημοκρατικό προγραμματισμό (πενταετής πρόγραμμα) και σε μια πολιτική κρατικών προνοιών, που στα δεδομένα της σημερινής οικονομικής ύφεσης και κρίσης δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί προοδευτική.

Και ακόμα, έστω και με καθυστέρηση, άρχισαν οι πρώτες κοινωνικοποιήσεις που η ολοκλήρωσή τους θα μπορούσε να σημάδευε ένα ριζικό μετασχηματισμό στο επίπεδο των παραγωγικών σχέσεων.

Στο Κράτος, πέρα από μέτρα εκουχρονιστικού χαρακτήρα, έγινε μια σημαντική προσπάθεια αποκέντρωσης και συμμετοχής

και ένα σημαντικό άνοιγμα κάποιων θεσμών στην προοπτική της αντιπροσώπευσης τους με τη νέα κοινωνική και πολιτική δυναμική. Στην ιδεολογία, τέλος, είχαμε ένα πρωτοφανές για τα ελληνικά δεδομένα κλίμα ελευθερίας έκφρασης, ένα σημαντικό ξεπέρασμα της απολιτιστικής με την καλλιέργεια μιας ιδεολογίας συμμετοχής - ή και αυτοδιαχείρισης - και την έναρξη σημαντικών ζυμώσεων στους κοινωνικούς χώρους για το νόημα και το περιεχόμενο των συντελούμενων ή προτεινόμενων αλλαγών.

Μένουν, βέβαια, ανοιχτά για κριτική (αλλά και αυτοκριτική) πολλά ζητήματα: ύφους και ήθους της εξουσίας (αλαζονείας ή και αυταρχισμού), λαϊκισμού και αρχηγισμού, αναγκαιότητας διευκρίνισης της εσωκομματικής δημοκρατίας, επεξεργασίας συγκροτημένης στρατηγικής μετάβασης, επιμέρους λαθών παράλειψαν ή υποχωρήσεων. Με μια όμως επιφύλαξη: Το ΠΑΣΟΚ είναι το κόμμα της Αριστεράς που φαίνεται να εκφράζει κατά τον αυθεντικότερο τρόπο την ελληνική πραγματικότητα: **Τη δυναμική της**, που το οδηγεί τόσο νορμ (και ίσως πολύ νορμ), στην Κυβέρνηση, αλλά και τις **αδυναμίες της** που το διαπερνούν, το χαρακτηρίζουν - και συχνά το καθορίζουν - αρνητικά σε πολλά του σημεία. Είναι - και χωρίς διάθεση αντικειμενοποίησης των αδυναμιών ή και συγκάλυνσης των λαθών του υποκειμενικού παράγοντα - είναι κάπως υπερβολικό (και με έντονη δόση βολανταρισμού) το να ζητούμε ένα πολύ προσημασμένο σοσιαλιστικό κόμμα (ικανό να ανταποκριθεί πλήρως και στον ρόλο του συλλογικού διανοούμενου και στον ρόλο του οργανωτή των μαζών), τη στιγμή που έχει αναπτυχθεί και στελεχωθεί στα πλαίσια μιας κοινωνίας με δομικές αδυναμίες και καθυστερήσεις ο' όλα της τα επίπεδα και με μικρές δυνατότητες ενεργοποίησης και αξιοποίησης ενός κινήματος κοινωνικών πολιτών που θα μπορούσε - με μια αμφίδρομη σχέση - να δώσει νέα κοινοτική διάσταση στο ΠΑΣΟΚ.

Το ΚΚΕ είναι μια σημαντική συνιστώσα της Αριστεράς, με συγκροτημένες δυνάμεις και αγωνιστική παράδοση. Έχει ένα σταθερό εκλογικό ποσοστό και αξιόλογη πρόσβαση στους κοινωνικούς χώρους. Οι δυνάμεις του ενεργοποιούνται εύκολα και έχουν αυξημένη πολιτική ευαισθησία (αλλά και έντονη συναισθηματική σύνδεση με το κόμμα). Σ' ολοκλήρωτη τη μεταπολιτευτική περίοδο το ΚΚΕ κινήθηκε πολύ προσεκτικά στο πεδίο της (αστικής) κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, έδειξε αξιόλογη προοδευτικότητα στο κοινοβουλευτικό παιχνίδι και έκανε αξιοσημείωτα ανοίγματα, ιδίως τα τελευταία διάστημα.

Παραμένουν, βέβαια, ανοιχτά

για κριτική (και αυτοκριτική) πολλά ζητήματα: έλλειψης επεξεργασμένης γραμμής, αντιφατικής στάσης απέναντι στο ΠΑΣΟΚ (και εχθρικής απέναντι στο ΚΚΕ εσωτ.), ιδεολογικού ετεροκαθορισμού από την ΕΣΔ και προσκόλλησης στο μοντέλο του «μαρξικού σοσιαλισμού», δογματικής κοντόφλης και αναχρονιστικής θεώρησης των πολιτικών και κοινωνικών δεδομένων, ύπαρξης πολλών στοιχείων σταλινικής νοοτροπίας και αντιδημοκρατικής πρακτικής στην εσωκομματική (ωχ, καθώς και «οργανωτιστική» και «καπελωτική» σχέση με το μαζικό κίνημα και τέλος ενεργούς αδυναμίας χάραξης ενός ελληνικού δρόμου για το σοσιαλισμό.

● Το ΚΚΕ εσωτ. είναι μια μικρή - αλλά υπαρκτή - συνιστώσα της Αριστεράς. Με αξιόλογη πρόσβαση σε κάποιους (επιστημονικούς κυρίως) κοινωνικούς χώρους, με ενδιαφέρουσα παρουσία στους κόλπους του, με αυτονομία και ποιότητα πολιτικού λόγου, με βετική παρέμβαση σε κάποια κοινωνικά προβλήματα - που μπορεί να μην είναι τα κυρίαρχα αυτή τη στιγμή στην ελληνική κοινωνία, αλλά δεν είναι καθόλου αμελητέα - με ικανό αριθμό αξιόλογων στελεχών και τέλος με σταθερή παρουσία ο' ολοκλήρωτη την μεταπολιτευτική περίοδο.

Μένουν βέβαια ανοιχτά για κριτική (και αυτοκριτική) πολλά ζητήματα: ελιτισμού και έντονου υποκειμενισμού (κάποιου «ομαρλοσκοπισμού» (δίκην Λέσχης), διανοουμενισμού και αψ' υψηλού θεωρητισμού των κοινωνικοπολιτικών δεδομένων, έλλειψης δεσμών με τους μαζικούς χώρους όπου χτυπιέται η καρδιά της Αριστεράς (κυρίως τον εργατικό και αγροτικό), χαλάρης (από άποψη αποτελεσματικότητας), κομματικής δομής - αλλά και κάποιων σταλινικών επιβιώσεων - κάποιου ευρωπαϊκού ιδεολογικού ετεροκαθορισμού (κυρίως από το ιταλικό ΚΚ) και τέλος, αδυναμία συνολικής θεώρησης της ελληνικής κοινωνίας που θα του επέτρεπε την επεξεργασία συγκροτημένης και ρεαλιστικής γραμμής.

Ο ΧΩΡΟΣ των «νένταχτων» είναι μια αξιόλογη συνιστώσα της Αριστεράς. Είναι ο χώρος που αρνείται την κομματική ένταξη ή και την κομματική λογική - είτε γιατί υπήρξαν τραυματικές εμπειρίες απ' αυτήν, είτε γιατί υπάρχει από την αρχή μία επιφύλαξη απέναντί της. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο χώρος αυτός είναι ουδέτερος ή απολίτικος.

Χωρίς να παραγνωρίζονται κάποιες εξαιρέσεις, στην πλειοψηφία τους οι «νένταχτοι» πονούν - και πάσχουν - για την υπόθεση της Αριστεράς, συχνά περισσό-

τερο από κάποιους ενταγμένους και έχουν αυξημένο πολιτικό αισθητήριο και διάθεση για αγώνα. Έχοντας περάσει - και ίσως ξεπεράσει - οι περισσότεροί, μισαλλοδοξίες και φανατισμούς, μυθοποιήσεις και είδωλα, σχήματα και διαδικασίες, συνιστούν μια κριτική και ευαίσθητη άποψη και στάση και μια αξιόλογη μαγιά για την ανανέωση του λόγου και της πράξης της Αριστεράς.

Απέναντί ο' αυτόν τον τόσο ιδιάζοντα χώρο προβάλλει νομίζω επιτακτικά η αναγκαιότητα, για τα κόμματα της Αριστεράς να αναθεωρήσουν ριζικά τη στάση τους: να παραδεχτούν την ύπαρξη του - σαν διαλεκτικής άρνησης των αδυναμιών τους - και να πιάσουν να τον αντιμετωπίζουν σαν δεξμενή ψήφον, σαν «επιφύλαξη» τους ή σαν πολιτικό περιθώριο. Αλλά και οι ίδιοι οι «νένταχτοι» θα έπρεπε ίσως να σβέσουν τα εαυτούς και αλλήλους (κι ανάμεσά τους και όσους έκαναν την επιλογή να δράσουν πολιτικά μέσα στα πλαίσια κρατικών θεσμών και λειτουργιών μετά το 1981).

ΠΑΡΑΜΕΝΟΥΝ, βέβαια, ανοιχτά για κριτική (και αυτοκριτική) πολλά ζητήματα: θεωρητικισμού και εποχισμού (πληρώσει μερικές φορές) από την (έξουσα κοινωνική) και πολιτική πραγματικότητα, συχνού προσωπικού δογματισμού (υποκατάστατο ίσως παλαιότερου κομματικού δογματισμού), έντονων τάσεων για συνολική αμφισβήτηση και άρνηση, χωρίς απόβληση των δεδομένων και χωρίς θέση ή πρόταση, συχνής περιθωριοποίησης, παραλήψης ή αδιαφορίας για πολιτική δράση (συντελεί, βέβαια, ο' αυτό και η «ασφυκτική» μερικές φορές - κυρίαρχη του κομματικού λόγου), και τέλος αφομοίωσης κάποιων «ανένταχτων» σε μικροαστικές λογικές και πρακτικές.

ΑΥΤΗ η προσέγγιση που επιχείρησα, δεν διεκδικεί βέβαια, έστω αντικειμενικότητας (θα ήταν και αφύσικο, άλλωστε, με δεδομένη την κομματική ένταξη του συντάκτη αυτών των γραμμών). Είναι όμως μια απόπειρα καλοπίνης στάσης απέναντι στο πρόβλημα της ενότητας της Αριστεράς. Της ενότητας που δοκιμάστηκε (και δοκιμάζεται) όσο διαρκεί η προεκλογική περίοδος, όπου πρωτανεύει η λογική της υποσέλιψης και περιχαράκωσης στις επιμέρους κομματικές λογικές και πρακτικές. Παρ' όλα αυτά, θα ήταν νομίζω πολύ χρήσιμο να προσπαθήσουμε να μείνουμε νηφάλιοι μπροστά στα προβλήματα που έχουν ήδη τεθεί για την ελληνική Αριστερά και θα θεώρουν οξύτερα αμέσως μετά τις εκλογές. Πατώντας ήδη στο κατώφλι μιας δεύτερης τετραετίας χωρίς τη βέβαιη στην κερύνηση, οι κάπου - ο καθένας από τη σκοπιά του - τον απολογισμό των τεσσάρων χρόνων της Αλλαγής κι οι προβληματισμούς σοβαρά για το νόημα, το περιεχόμενο και την πραγματικότητα της. Οι καιροί ού μενεταί.

★ Ο κ. Γιώργος Σωτηρέλης είναι δικηγόρος και υποψήφιος βουλευτής του ΠΑΣΟΚ στο νομό Καβάλας.